UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Tutkimuksen ulkoistaminen tuhoamassa sivistysyliopiston

Helo, Ari

2023-01-20
Yhtyneet kuvalehdet
http://hdl.handle.net/10138/563432
Helo, A 2023, 'Tutkimuksen ulkoistaminen tuhoamassa sivistysyliopiston', Kanava, Vuosikerta. 2023, Nro 1, Sivut 32-34.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

Tutkimuksen ulkoistaminen on tuhoamassa sivistysyliopiston

Ari Helo

Tehokkuusajattelun ja akateemisten muotivirtausten kuohuissa purjehtiva yliopistolaitoksemme uhkaa jäädä tuuliajolle. Yliopistolaki pitää uudistaa, ettei sivistysyliopiston idea katoa.

Vuoden 2009 yliopistouudistus mullisti suomalaisen yliopistolaitoksen. Laissa todettiin yliopistojen olevan ”itsenäisiä julkisoikeudellisia laitoksia tai säätiölain mukaisia säätiöitä”. Yliopistojen kaikki opetus- ja tutkimusvirat muuttuivat yksityissektorin tapaan tavallisiksi työsuhteiksi samalla kun yleisiä rahoitusperusteita muutettiin. Syntyi joukko ongelmia, jotka ovat pahentuneet vuosien saatossa. Vaarassa on koko sivistysyliopiston ihanne.

1. Yliopistoista on tehty rekrytoinnin villi länsi

Yksityistämisen ohessa tehdyllä yliopistohallinnon yleisuudistuksella luotiin käytäntö, jonka mukaan yliopistojen vakansseista ei enää päätetä ansio- vaan suosituimmuusperusteisesti. Vanhoissa virantäytöissä usein ainoana ahkeruuden ja taitavuuden takeena ollut valitusväylä sulkeutui hakijoilta. Tunnen itsekin professoreita, jotka aikoinaan saivat virkansa nimenomaisesti tämän virallisen valitustien kautta.

Jokaisessa työyhteisössä on esimiesten suosikkeja, se on täysin luonnollista ja inhimillistä. Mutta vuoden 2009 uudistuksen jälkeen ei ole ollut mitään keinoja taistella yliopistojen eri laitosten ja osastojen sisäisiä suosikkijärjestelmiä tai vaikkapa ikärasismia vastaan.

Nykyään professorit saavat suosia omia jatko-opiskelijoitaan tai keitä tahansa hännystelijöitään myös rekrytoitaessa väkeä pysyviin työsuhteisiin, olipa kyse sitten professorin, lehtorin tai yliopisto-opettajan työstä. Laitoksilla voidaan myös juonia eri leirien kesken, kenen professorin tai laitosjohtajan suosikille avoin paikka kulloinkin jaetaan. Dekaanien nimittämissä tehtäväntäyttötoimikunnissa ei tarvita oman tieteenalan edustajaa lainkaan.

Suosikkijärjestelmän myötä tutkijayhteisöt yhdenmukaistuvat lujaa vauhtia, eli ne tyhmenevät. Kaiken tutkimuksen perusta on riitauttaa vanhaa tutkimusta, jotta uusia innovaatioita ja uutta tietoa voi syntyä.

2. Yliopistot tuottavat nykyisin pelkkiä projekteja

Toinen seuraus yliopistojen yksityistämisestä on ollut tutkimuksen uudenlainen projektiorientoituneisuus. Tutkijaa ei enää arvioida tutkimustulostensa vaan hankkimansa rahoituksen perusteella. Tämä on nostettu rekrytoinneissa aivan yleisesti professorintehtävien yleisvaatimukseksi. Ilman omaa projektijohtajuutta ei dosenttikaan ole enää pätevä professoriksi, paitsi jos on johdon suosikki. Yksityistetty yliopisto saa rekrytoida juuri niin pätevän tai epäpätevän hakijan kuin haluaa.

Tämäkin yhdenmukaistaa – ei monipuolista – tutkijakuntaa, sillä akateemisessakin tutkimuksessa on muoti-ilmiöitä. Epämuodikasta tutkimusalaa tai -kohdetta ei rahoiteta. Myös henkilökunnan julkaisuluetteloja täydennetään nykyään tuiki tärkeillä ”projektisivuilla”. Niillä näennäisesti todistellaan tutkijaosaamista, vaik-

ka ne todistavat vain oman tutkimuksen muodinmukaisuudesta ja verkottumistaidoista.

3. Professorit ovat muuttuneet projektijohtajiksi

Kolmas seuraus on ollut professorien työn muuttuminen omien rahoitusprojektiensa projektijohtajien työksi. Tunnen monia professoreita, jotka eivät ole vuosikausiin julkaisseet itse ainuttakaan kirjaa tai merkittävää artikkelia. Heidän aikansa kuluu projektipäällikön töiden ohessa kymmenissä osasto-, tiedekunta- ja johtokuntakokouksissa sekä erilaisissa valinta- ja arviolautakuntatehtävissä.

Arvioitavaa yliopistolla nykyään riittää, kun laatua koetetaan epätoivon vimmalla muuttaa pelkiksi numeroiksi. Yksityissektorilta haalittujen yrityskonsulttien manipuloima yliopiston oma johto (jonka oma osaaminen on tutkimusosaamista) johtaa ennen sivistyksen ja tutkimuksen linnakkeena pidettyä yliopistolaitosta kuin terästehdasta, vain tuotto-odotuksia numeroina tuijottaen. Ongelman ratkaisisi riittävä perusrahoitus, mutta ratkaisua etsitään aivan muualta.

4. Yliopistot keskittyvät rahoituksen hankintaan

Neljäs seuraus on ollut yliopistolaitoksen muuttuminen rahoitushankinta-automaatiksi. Syynä on neoliberalistisen talousajattelun usein tiedostamattaan omaksuneen ylimmän yliopistojohdon into yliopiston ulkopuolisen rahoituksen kasvattamiseen ja vastaavasti kaiken oman toiminnan hallinto- ja opetuskulujen karsimiseen.

Opetusministeriön, Suomen Akatemian ja säätiöiden tutkimusvarat kiinnostavat yliopistoja lähinnä oman toiminnan rahoituslähteinä. Omia tutkijoita, varsinkaan professoreita, ei kannusteta tutkimukseen, vaan hyvien rahoitusprojektihakemusten tekoon. Yliopistot haluavat säätiöiden rahat kattamaan omia vuokriaan ja hallintokulujaan ja todistelevat samalla omaa erinomaisuuttaan muiden rahoittamilla tutkimuksilla.

Pätevimmiksi arvioidut tutkijat eli professorit toimivat siis pääasiassa projektijohtajina sen sijaan, että heitä velvoitettaisiin tekemään palkkansa eteen sitä missä he ovat eteviä: tuottamaan uutta tietoa ja opettamaan metodologista ajattelua uusille tutkijapolville.

Nykyisin professoriksi myös nousee nopeimmin hankkimalla osastolleen muutaman miljoonan euron EU-rahoitusprojektin. Järjestelmä on lisäksi kankea. Oman kokemukseni mukaan esimerkiksi Suomen Akatemian yliopistoyhteistyön jäykät käytännöt näkyvät siten, että kun sieltä hakee projektirahoitusta, summa on säännöllisesti lähemmäs miljoonan. Saman projektin hakusumma säätiöiltä jää noin 350 000 euroon.

5. Hallinto, opetus ja tutkimus sotkeentuvat keskenään

Viides ongelma löytyy hallinnon sekaantumisesta kandi- ja maisteritason opetukseen. Sen uusimmat trendit ovat jo kauan olleet tutkintoaikojen nopeuttaminen ja ”työelämään orientoivien opintojen” painottaminen. Kumpikaan ei kuulu vakinaisen opetus- ja tutkimusväen osaamisen ytimeen. Ammattiin orientoivien opintojen ja mitä moninaisimpien kehittämistyöryhmien määrää kasvatetaan ylemmän hallintoväen toimesta koko ajan. Samalla alemman hallintoväen työkuva on supistettu pelkäksi järjestelmänhallinnaksi.

Johdon konsultit ja erilaiset mentorointiasiantuntijat siis päättävät enenevässä määrin opetuksen sisällöistäkin. Olen 40-vuotisen yliopistourani aikana nähnyt lukuisia opintouudistuksia, mutten ainuttakaan sellaista, jossa tieteellisen opetuksen opintovaatimuksia olisi kiristetty. Vain opintojensuunnittelu- ja orientaatiokursseja on lisätty samalla kun metodiopintojen ja pääaineiden kurssivaateita on supistettu.

Kehityskonsulttien toimesta on tiedekasvatukseen ympätty myös aivan uusi opinkappale. Yliopistojen hakumainonnassakin painotetaan, että uudet opiskelijasukupolvet tulevat yliopistoon parantamaan maailmaa, eivät oppimaan tieteellistä ajattelua. Tällä menolla väki tyhmenee, sille ei voi mitään.

Sivistysyliopistosta puhuminen on paitsi epämuodikasta myös tutkintotavoitteiden vastaista. Tämä johtuu siitä, että tutkintoaikoja halutaan väkisin nopeuttaa alasta riippumatta. Kollegat ymmärsivät huutaa minut hiljaiseksi, kun nuo-

rempana yliopistonlehtorina joskus kehtasin ehdottaa humanistifukseille, että hosumisen sijasta opintoja pitää ajatella oman henkisen kasvun kannalta ja etsiä kaikkein kiinnostavimpia kursseja ja kiinnostavimpia opettajia.

6. Tohtorikoulutus on päästetty näivettymään

Kuudes ongelma löytyy tutkijakoulutuksen kehityksestä, jota on ollut kaikkein surkuhupaisinta seurata.

Itse sain tuntiopettajana kurssikaupalla luentokokemusta jo tohtoriopintojeni alkuvaiheessa. Nyttemmin tunti- ja dosenttiopetuksen määrärahat on ainakin humanistilla aloilla hävitetty tyystin. Tohtoriopiskelijaksi ja opetuskokemusta hankkimaan pääsee nykyään vain mielistelemällä jotakuta uusista ”projektijohtajista”, joita joskus tavattiin kutsua professoreiksi.

Tuntiopetusrahoituksen sijaan Helsingin yliopistossakin on pilvin pimein hallintohenkilökuntaa tuottamassa jatko-opiskelijoille erilaista hyvän mielen tapahtumaa, antirasistista päiväseminaaria, kahvitteluhetkeä ja tomaattitorstaita. Kaiken tämän sijasta jatko-opiskelijoita pitäisi kannustaa laaja-alaiseen tieteelliseen ajatteluun ja siihen, että takamus kestää yksinistumista, jotta oma ajattelu kehittyy.

Yleissivistystä ja kriittistä ajattelua ei juhlisteta, saati opeteta enää missään, vaikka ne ovat kaiken tutkimuksen ainut aito perusta. Omalla kurssillani parikymmenpäinen joukko kulttuurintutkimuksen maisteriopiskelijoita ei tiennyt mitä tarkoittaa yksinkamarinen eduskunta.

Mitä pitäisi tehdä, että sivistysyliopiston idea ei näivety?

Yliopistolaki pitää uudistaa erityisesti rekrytointikäytäntöjen läpinäkyvyyden takaamiseksi. Töihin kuuluu päästä ansioiden, ei maineen perusteella. Samoin ulkopuolinen tutkimusrahoitus pitää aidosti eriyttää yliopistojen omasta perusrahoituksesta.

Ulkopuolisten tahojen rahoittamille tutkimusprojekteille ei tarvita yliopistobyrokratiaa. Projektien tarvitsemia palveluita, kuten tilinpitoa ja tutkijahuoneita, yliopistot voivat tarjota muiden palveluntarjoajien kanssa kilpaillen. Maassa riittää yllin kyllin kirjanpidon ammattilaisia ja edullista toimistotilaa vuokralle.

Näin ulkopuolinen tutkimusrahoitus suuntautuisi aidosti tutkimukseen, ei sen automaattisesti laskettuihin vähintään 15 prosentin hallintokuluihin ja ylikorkeisiin tutkijatilojen vuokriin. Tärkein lisähyöty olisi, että tutkimusjohtaja johtaisi vain ryhmänsä tutkimusta, mihin hänellä on kallis koulutus valmiiksi hankittuna.

Noin 7 000 euron kuukausipalkkaa nauttivien yliopistojen professoreiden kuuluu tuottaa palkkatyönään yliopistolle tutkimusta ja opetusta, ei ulkopuolisen rahoituksen ”projekteja”. Perusrahoituksella voidaan tutkia juuri niitä aineita ja aihepiirejä, jotka eivät akateemisen muotiajattelun puristuksissa tahdo saada ulkopuolista rahoitusta.

Samalla tulevat läpinäkyviksi yliopiston oman opetus- ja tutkimustoiminnan kustannukset. Tämä kaikki saavutetaan helpoimmin nostamalla yliopistojen perusrahoituksen tasoa, vaikka sitten muiden tutkimusta rahoittavien tahojen kustannuksella. Toki myös yliopistojen johto on saatava ymmärtämään ongelmat.

Yliopistojen sisällä on tärkeää eriyttää hallinto ja sen kustannukset aidosti tutkimus- ja opetustyöstä ja niiden kustannuksista. Myös dosenttitasoiset yliopistonlehtorit ja yliopisto-opettajat tekevät opetushallinnon rutiinitöitä ja istuvat sen loputtomissa kehitys- ja seurantakokouksissa ainakin kolmanneksen työajastaan. Tässä ei ole mitään järkeä.

Hallinnon ammattilaiset pitää saada tekemään hallintotyöt ja opetushenkilökunta opettamaan. Siten kaikki tekevät sitä, mitä osaavat, ja aito tehokkuus, jossa myös korkeimman koulutuksen laatu merkitsee jotain, paranee.

Jos uudistuksiin ei ryhdytä, tehokkuusajattelun ja akateemisten muotivirtausten kuohuissa nykyään purjehtiva yliopistolaitoksemme jää tuuliajolle, sikäli kuin sen tuottavuuslaskelmia tuottavista konsulteista joku on joskus ollut laadusta kiinnostunut. Jos sivistysyliopiston idean annetaan nykyiseen tapaan näivettyä, kärsijöinä olemme lopulta me kaikki suomalaiset. ■